"Dal=Lasses marsch" spelades i Julita i går.

Sörmlands spelmansförbunds första stämma vid Julita skans bjöd på rikligt med folkmusik av ett trettiotal äldre och yngre spelmän.

En orientering i bygdens historia.

— Av Östergötlands Dagblads utsände medarbetare. —

Julita, söndag.

I det sörmländska landskapsvapnet borde absolut sitta en bondespelman. Vad sägs om en så karsk och rolig gubbe som 73-årige Floda-Boström? När han spankulerar omkring vid Julita skans i den fina Vingåkersdräkten vänder alla människor sig om och ler. Och det är inte bara han som skulle försvara sin plats i landskapsvapnet. Där kunde lika gärna sitta 82-årige gubben Lindkvist. Han är bestämt den ende som kan spela "Harpgubbens vals".

— Varför heter den "Harpgubbens vals"?

— Jo, säger Lindkvists sondotter, när svärfar var ung en gång, kom det då och då en gubbe som spelade harpa, och hälsade på i Täppstugan. Lindkvist hörde biten så många gånger att han lärde sig den.

Men han är en bondespelman av gamla stammen och det händer, säger Lindkvist själv, att han i bland får sitta timtal och leka med fiolen innan han kommer på Harpgubbmelodien.

— Gammelt rotvälska, sa gubben i går, då stråken ögonblickligen gled in på harptakten vid en liten privat uppspelning.

Den, som i en bekväm turistbil färdas genom Sörmland i dessa dagar, skall se att högsommarens ljusröda Epilobium angustifolium präglar hela landskapet. På varenda öppen glänta i skogen lyser den, på älgmarkerna och mitt i landsvägskantens hallonsnår. Om jag vågar ge mig in på den sörmländska folkmusiken och frågar vad det är som allra mest spritter ur de gamla fejlorna så skall till och med den minsta lilla Vingåkersklädda flicka kunna svara att det är polskan. Polkan heter det på ett finare språk, menar någon. Polskan är Pola Negri eller något annat modernt.

Men bondspelmannen och hans conferencier i Julita säga än i dag polskan.

Allas vägar ledde till Julita skans

på söndagen. Sörmlands spelmansförbund, som inte slår på stora reklamtrummor utan vädjar till allmänheten med finstämda fejlor, har verkligen gjort en lyckad första spelmansstämma. Publiken låter sig inte räknas och ingen tänkte heller på att räkna fordonen: varken bilar eller omnibussar eller velocipeder eller apostlahästar. Men när klockan var ungefär ett myllrade det redan fullt med folk vid Öljarens stränder, under de tunga lönnarnas lövvalv. Det smällde av korkar i läskedrycksståndet. En blå ballong slet sig lös från blusknappen på en liten gråtande flicka.

Boström junior hade fullt schå med att kassera in entréavgifter till spelmansstämman. Det var inte lönt att tänka på att få träffa handlanden Carlsson i Strångsjö, fast den blågula rosetten i hans rockslag syntes än här och än där.

Spelmansgubbarna, de yngre och de äldre, kommo, den ene efter den andre, och slängde fodralen med felorna upp på tribunen, från vilken de skulle spela. Arrangörerna hade brutit några lönnkvistar från Julitas äldriga träd och satt kring tribunen. Men löjtnant Bäckström, som ligger bakom allt, allt på Julita skans, gick i halmhatt och amerikanska glasögon och myste. Han hade bestämt inte märkt arrangörernas åverkan.

Lindkvist i Frustuna hade satt sig på en bänk med händerna knäppta och grubblade och grubblade över hur "Harpgubbens vals" började. Han hade kommit till Malmköping för att hälsa på son och sonhustru, då någon observerade notisen i tidningen om stämman på Julita skans.

— Det kanske vore något att tänka på, menade både sonen och sonhustrun.

Lindkvist fick låna sig en fiol av en snickare, en riktigt hemmagjord och fin fiol, fast snickarn själv inte kan spela på den.

— Men Lindkvist kommer bra om sams med fiolen, sa sonhustrun.

Folket samlade sig kring tribunen — bänkarna räckte inte långt — och undrade om inte hälsningstalet snart skulle komma.

Sörmlands allmoge har inte slutat att beundra Julita skans.

— D'ä bra rart här på Julita, säger en gubbe.

— Visst är det så, svarar en annan. D'ä ska så vara. I en stenbacke skall en bonde sitta...

— Men han kan också göra fint om han ligger i.

— Tajamen!

Södermanlands spelmansförbund blir presenterat.

Handlanden Seth Carlsson från Strångsjö trädde nu fram och höll hälsningstalet. På förbundets vägnar hälsade han alla hjärtinnerligt välkomna till den första spelmansstämman.

— Det är glädjande att se att så myc ket folk kommit hit, förklarade hr Carls son på festtalarvis, både från det hä landskapet och från grannlandskapen. I som inte kunnat komma ha också gj sig påminda. Förbundet har fått mot ga ett stort antal skrivelser med k tanta bidrag, som skola utdelas till sp männen.

— Det kanske kan intressera er att i ra något om förbundets uppgifter, f modade också hr Carlsson.

Han började läsa i stadgarna:

Förbundet tillhör ungdomsringen bygdekultur, framgick det. Det vill draga till att väcka kärlek till musi vill hjälpa och stödja spelmännen i ras strävan, uppteckna gamla värde melodier och hjälpa duktiga spelmän studier vid musikskolan i Arvika till och med vid högre läroanstalter.

Och så skall naturligtvis förbu försöka skapa en stark gemenskap lan spelmännen. Sörmlands kultur riska museum i Nyköping får k tenskapen, om upplösning skulle s

— Ja, det är dit vi vill komma hr Carlsson. Det vill säga inte ti lösning...

Tystberga börjar först spelningsavdelninge

A. F. Bergström från Tystber inte är yngre än 73 år, inledde ningarna.

— Jag skall spela litet från e bröllop, viskade Tystberga i ör Carlsson och hr Carlsson, som blev conferencier, var kvick at åhörarna med löftet. Spelman jade med en låt om kärleken och be bland publiken kunde inte lå säga:

— Den där är gammal som s

Därefter följde en fin vals.

(Forts. å s

ÖSTERGÖTLANDS DAGBLAD

Spelmansstämman i Julita

(Forts. fr. sid 1.)

precis som om göken skulle ha suttit i Tystbergas fiol.

L. E. Larsson är visserligen hemmahörande i Eskilstuna, men förvånade åhörarna med att spela upp en Lapplandshambo, sedan han väl kommit över inledningsvalsen. Hr Carlsson var inte den som sade nej, när Eskilstuna-Larsson var beredd att spela Napoleons marsch över Alperna. Den kände alla till. Det blev alldeles tyst vid Öljarens stränder. Larsson fick sig en applåd.

Fritz Ljunggren från Nyköping stämde en stund på fiolen, lyssnade och skakade på huvudet som en riktig spelman skall göra. En låt från Sörmland spelade han, sak samma vilken. Men gammal var den.

— Det var inte i går jag hörde den, vitsordade publiken.

Det gick ett sus genom lönnarna och bland åhörarna när unge Ljunggren lät tillkännagiva att han ville spela en vals, som han själv satt ihop. Han skulle spela den på en fiol, som hans far gjort.

— Gubben spelade bra han också, inskjöt hr Carlsson, innan Fritz Ljunggren tog stråken. Hans vals och hans fars fiol glömma inte lyssnarna på Julita skans.

Frans Pettersson i Torshälla kom upp på tribunen och lade av sig plommonstopet. Det var en rivande polska han började med. Den virvlade iväg, så det sjöng i den gula fiolen.

— Det var klara toner, tyckte publiken. Och en så'n gammal polska se'n.

Det var verkligen ingen som knorrade, när Pettersson i Torshälla tyckte att han kunde "dra" hambon, som han skrivit själv.

När polskan väl kommit en gång kom den också igen. Cronje Schumann från Katrineholm knäppte på fiolen, som hans förfäder visst gjort.

— En polska från Sörmland, sade hr Carlsson, och så en polska till.

Det var Björkvik som släppte till polskorna. Men en Julitavals borde man väl höra i Julita, resonerade Schumann. Och så spelade han som han lärt sig av spelman Larsson en gång i världen.

Arvid Johansson i Vässinge spelade polskor, likaså Sven Forsberg, som knäppte schangtilt på fiolen. Och när han slutat Sörmlandspolskan spände han foten i golvet så att bräderna gungade.

— Han har då spelat förr, sade gubbarna bland publiken, och torkade svetten av sig. Bravo!

Det var en högst vördnadsfull conferencier, som presenterade Anders Andersson i Anderslund i Lästringe. Andersson är också 76 år och han har ett stort helskägg att lägga fiolen mot. Vilken brudmarsch han spelade! Så taglet for över strängarna, så det blåste i gubbens hår!

Här står en gammal bondespelman, tänkte alla människor, mitt i den äldsta sörmlandsbygden, mitt på en av Gud Faders vackraste högsommardagar! Nog borde vi vara rädda om vad han spelar, lika rädda om det som gubben är räd om fiolen!

En bondpolska från Sörmland följde — "den spelades förstås på bröllop", inflikades det. En bondpolska till, just en så'n, under vilken man dansar kronan av bruden. Hur var det nu igen?

"Ära vare Gud,
nu har jag stått brud
och rätt nu är det kväller..."

I fortsättningen var det Kalle Strand från Eskilstuna och John Johansson i Vingåker, som spelade polskor och brudmarscher. Vingåker var representerat både med brudmarsch och slängpolska.

Gunnar Olsson och Hugo Sten avslutade med en utmärkt samspelning, bland annat en Lappvals, som bara kallas Lappvals, men är från Sörmland.

Tegnér, Rydberg, Havamal och — Julita kloster.

Prosten Is. Gustafsson i Julita, som älskar bygden mera än de flesta, orienterade publiken i Julitas historia, medan spelmännens fejlor vilade i en halvtimme.

— Jag skulle behöva en stentorsstämma för att kunna göra mig hörd här, sade prosten, men jag får tala så högt jag kan. Efter som vi äro samlade på en plats med gamla anor och gamla traditioner synes det mig vara lämpligt att erinra något om den betydelsefulla institution, som under 400 år spelade en roll i ortens utvecklingsgång — Julita kloster.

Prosten talade som Tegnér: Stå stilla och se dig om! Av klostrets gamla byggnader finnes intet kvar, även om vi veta att bygden tidigt var befolkad.

Jag har just fått visshet i en sak, berättade prosten Gustafsson vidare. Dr Arne hade efter hembygdsfesten för kort tid sedan, då han också var med på kyrkogården och synade en del stenverktyg, kommit till det resultatet att verktygen måste härröra från 2 500—3 000 år före Kristus.

Klostrets historia rullades upp. Pros-

Albert Boström, Floda, gammal spelman.

ten snuddade både vid kyrkobygge och klosterbygge. Varken på Tegeludden eller Smedsudden låg klostret, hävdade prosten, utan just där stora byggningen nu ligger. Det är en lång historia att berätta om Julita kloster. Abboten och prästen kommo i strid. 1283 lades socknen under klostret och det dröjer ända till 1409 innan man kan läsa om att det fanns en präst i Julita.

Det var cistercienser munkar, som funnos i klostret. Hur Säby eller Sjöby så småningom latiniserades till Saba torde Julitabor hört talas om förr, hur Julita fått sitt namn likaså. Julita heter bygden och varken Julitta eller något annat!

Klostret blev förmöget på själamässor och annat. Men vad ha vi kvar i dag av allt detta gamla? Att fromma stiftelser så litet respekteras torde i det här fallet våra förfäder vara skuld till, tyckte prosten. Vi leva i våra minnen, liksom spelmännen i sina gamla låtar.

Klosterlivet skildrades, även dess mindre fördelaktiga sidor, öldrickandet och vindrickandet. När varje nunna behövde en kanna öl till nattdryck, vad skulle då inte en munk ha? Prosten kom in på både Viktor Rydbergs Vapensmeden och gamle Havamal innan han gick att ge munkarna en eloge för vad de uträttat. Han erinrade om att klostret befordrat civilisationen. Vi träffa just nu inte heller i hela Sörmland så vänliga människor som vid Öljarens stränder och vid Hjälmarens våg, hävdade prosten.

andra uppspelningen.

Spelmännen fingo åter företräde. Sigfrid Hellberg från Nybygget i Ändebol spelade polskor från Östergötland och Gotland, Karl Östling från Oxelösund hade Dalarepertoar. Edvin Gustafsson, Katrineholm, presenterades såsom tillhörande en verklig musikersläkt. Hans Knäppvals från Sörmland gav belägg för musikpåbrået.

Så kom då gamle Albert Boström från Skogshyddan i Floda. Gubben Boström säger man inte, så pigg som han är än i dag! Men att han är 73 år gjorde inte ens programmet någon hemlighet av. Boström har ett roligt spelmanér. Han brinner, när han spelar. Men ingen skall kunna få honom att så mycket som dra på mun hur rasande Julitapolskan än går.

Boström j:r tog plats bredvid fadern. Det blev en gammal vals i samspel. Så kom Dal-Lasses marsch. Gamle Boström instruerade och hr Carlsson förklarade helt kortfattat att marschen ägde samband med en kunglig sarkofag.

Till sist en Värmlandsvals, som gubben Boström hörde, när han var åtta år och lärde sig av en spelman!

J. E. Lilja i Nyköping hade av spelmannen "Blinde Forsman" lärt sig en vacker gånglåt, som han spelade. Han kunde också en polska från Björkviks socken.

Så kommo Glabons polskor, bland annat en härlig Björkviksmelodi.

Karl Eriksson i Katrineholm är 75 år och tillhörde de äldsta spelmännen. Han spelade med spelmannens glada leende på läpparna polska och vals.

82-åringen fick därefter spela. Han hade en vals från Sörmland, en polska och en gånglåt, som förde i tankarna barndomens visa:

"Å hör du Kari
var ha du vari..."

Åskan började knalla över Julita skans, när de sista spelmännen stodo på tribunen. Det var Richard Ahlberg från Sköldinge — en vacker polonäs, upptecknad efter en klockare i Ärdala, och två

polskor — och J. E. Andersson i Högvalla i Sköldinge. Och det var Hjalmar Björklund, som krossat vänstra pekfingret, men lika bra spelade en vals som han uppteckna efter "Blinda Kalle". Arvid Jånsson spelade polska från Björkvik. En spelman Larsson utom programmet kom med en brudmarsch från Västmanland och en gammal vals.

Österåkers brudmarsch tonade till sist ur fiolen, som hölls av Gustaf Olsson Skogstorpsstugan i Julita.

Därefter tog en klarinett i tillsammans med fyra fioler och skötte underhållningen, medan det bestämdes om penningeutdelningen.

En rasande trumvirvel avslutade hela spelmansstämman: ett regn, som slet ohejdat i lönnkronorna vid Julita skans och klapprade på biltaken.

Den vackra dagen var emellertid så vacker att minnet av den inte suddas ut ens av ett skyfall.

Utan glasögon.

(Fotos: A. Cederin, Katrineholm.)

Södermanlands Nyheter Fredagen

Sörmländska

(Forts. fr. 3:e sid.)

I Nyköpings Weckoblad för den 13 april 1765 skildrar Hallman ett sörmländskt bondbröllop i Vadsbro socken. Spelmannen gick före och spelade en liten courant (en dans från slutet av 1500-talet som höll sig kvar till 1700-talet på landsbygden) för varje rätt, som bars in. Vid soppan sjöngs en lustig dialog mellan värden och värdinnan:

Hören I, kjär Moder wår
Hwad koka Ni för såppa i går?
Wåra drängar de hafwa så hiskelig klaga.
De hafwa så ondt uti sin maga
Ty såppan hon war icke god.

Svaret lydde:

Såppan hon wore wäl god
Om det inte wore för det sura fläsket
Som så länge har legat i träsket
Såppan hon wore wäl god.

Till steklåten sjöng man:

Före kommer steka hon är brun och god
Efter kommer wälkummi det giör lustigt mod
De suto på golfwet och doppade.

Sedan började dansen. "Den dansar bäst, som mäst springer och hårdast stampar'. Först dansade prästen med bruden i en ceremonidans, kallad "ost och bröd". Redan på denna tid var den dansen över 100 år gammal. Finns det möjligen någon gammal sörmlänning, som hört den omtalas i sin ungdom?

Den förste som i tryck utgav folkliga instrumentalmelodier var en sörmlänning, krigsrådet Åhlström, född den 14 aug. 1756. Åhlström var en fattig bondpojke från Vårdinge socken. Lyckligtvis fick han undervisning tillsammans med en ung Silfversparre och lärde sedan orgelspelning av församlingens organist. Vid 16 års ålder begav han sig till Stockholm, blev elev vid Musikaliska Akademien och nådde snart en god ställning. Mest bekant blev han kanske som uppteckna av Carl Michael Bellmans melodier. De 16 sörmländska polskor, som finnas i hans "Traditioner av svenska folkdanser" (Stockholm 1814—15), äro säkert barndomsminnen från Vårdinge socken. Dessa sörmlandsmelodier böra alltså vara från förra hälften av 1700-talet.